

Ο πιστός μαθητής Θωμάς (Ηρακλής Αθ. Φίλιος, Βαλκανιολόγος-θεολόγος)

/ [Πεμπτουσία](#)



ΘΩΜΑΣ: Ο (Α)ΠΙΣΤΟΣ ΠΙΣΤΟΣ

Ο απόστολος Θωμάς είναι γνωστός για την απιστία του. Μάλλον καλύτερα θα έλεγα για την πίστη του δια της αμφισβητήσεως. Επουδενί η στάση του αυτή μετά την Ανάσταση του Θεανθρώπου, δεν τον χαρακτηρίζει ως άπιστο. Και φυσικά δεν έχει καμία σχέση με όσους αναζητούν τον Θεό διά των αισθήσεων τους, και οι οποίοι απογοητευόμενοι, Τον αρνούνται.

Αν διαβάσεις κάποιος την υμνογραφία της Κυριακής του Θωμά, θα διαπιστώσει κάτι ιδιαίτερα ξεχωριστό. Η χρήση του όρου «ἴδω» είναι διάχυτη στα τροπάρια του εσπερινού και του όρθρου της εορτής. Δεν είναι τυχαία μία τέτοια χρήση, καθώς ο Θωμάς ήθελε να δει για να πιστέψει. Έτσι, ομολογώντας ο ίδιος «*ἐάν μή ἴδω ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ τόν τύπον τῶν ἥλων, καί βάλω τόν δάκτυλόν μου εἰς τόν τύπον τῶν ἥλων, καί βάλω τήν χειρᾶ μου εἰς τήν πλευράν αὐτοῦ, οὐ μή πιστεύσω*», μας δίνει την εντύπωση ενός ανθρώπου που με τις αισθήσεις του και μόνο θα πίστευε στον αναστημένο Χριστό• συγκεκριμένα δια της αφής.



Έχω την αίσθηση, και αυτό προδίδει η στάση του Θωμά, πως ο ίδιος κάλλιστα θα μπορούσε να είναι ένας ιδεαλιστής. Ο πρόδρομος των Berkeley, Lock, Hume, καθώς σύμφωνα με τον εμπειρισμό των παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε κάθε τι δια των αισθήσεων μας και κάθε τι υπάρχει ακριβώς επειδή οι αισθήσεις το επιβεβαιώνουν. Η γνώση λοιπόν του Θωμά ήρθε μέσα από τις αισθήσεις. Και όχι μόνο η γνώση. Προσέξτε, δεν είναι κακό να γνωρίζουμε και μέσα από τις αισθήσεις μας (εξάλλου οι εμπειριστές σπάνια ήταν άθεοι). Εκείνο που προκαλεί το κοινό αίσθημα στην περίπτωση του Θωμά είναι η επιβεβαίωση και απόλυτη πίστη στον

αναστημένο Χριστό εξολοκλήρου δια της αφής. Ο Θωμάς αν δεν άγγιζε και οι πληγές του Σώματος του Χριστού δεν επιβεβαίωναν ότι πράγματι αυτό το πρόσωπο είναι ο Χριστός, δεν θα πίστευε. Αρκέστηκε στις αισθήσεις του, οι οποίες αποτέλεσαν το πλέον απόλυτο κριτήριο αντίληψης και θεώρησης του.

Το 1713 ο εμπειρικός φιλόσοφος George Berkeley έγραψε ένα έργο με τον τίτλο «Three Dialogues between Hylas and Philonous». Σ' αυτό το έργο ο Berkeley δημιουργεί δύο χαρακτήρες. Τον Hylas (υλιστή) και τον Philonous (ο ίδιος ο Berkeley). Ο διάλογος αυτός χωρίζεται σε τρία τμήματα και σε όλη την εξέλιξη του κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη καθώς ξετυλίγονται κομμάτια που αφορούν την εμπειρική φιλοσοφία και τα αισθητά πράγματα. Συν βέβαια το γεγονός ότι ο διάλογος αυτός έχω την εντύπωση ότι μοιάζει στη δομή και στην εξελικτική (δια της μαιευτικής οδού) με τον διάλογο που εκτυλίσσεται στο «*Κατά Μανιχαίων διάλογος*» του Ιωάννη Δαμασκηνού. Στο διάλογο του βιβλίου του Berkeley ως *σκεπτικιστής* νοείται εκείνος που αμφιβάλλει για όλα και εκείνος που αρνείται την πραγματικότητα και την αλήθεια των πραγμάτων όπως θα μας πει ο Hylas (*Πρώτος Διάλογος*, 174). Ο Hylas ορίζει ως *αισθητά πράγματα* όσα μπορούν να αντιληφθούν με τις αισθήσεις μας. Εκείνο όμως που προκαλεί αίσθηση από τη μεριά του είναι ότι θα ήταν άτοπο να σκεφτεί ότι «*ο Θεός και η αρετή είναι αισθητά πράγματα, έστω και αν μπορούν να κοινοποιηθούν και να υποδειχθούν στον νου δια μέσου αισθητών σημάτων, με τα οποία έχουν μια αυθαίρετη συνάφεια*» (*Πρώτος Διάλογος*, 174).

Η πίστη όμως δεν είναι άγγιγμα, γνώση, αφή, αίσθηση. Αυτό η δυτική σκέψη δεν θέλησε να το αντιληφθεί. Και γι' αυτό η Ρωμαιοκαθολική και Προτεσταντική Εκκλησία δεν έχει την εμπειρία της θεολογίας της ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας. Ο σχολαστικισμός στη Δύση έριξε τον Θεό στην κατηγορία του όντος. Ο Άνσελμος Καντερβουρίας για να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού αρκέστηκε στη γνώση, γι' αυτό κι έλεγε «*πιστεύω για να καταλάβω*». Έτσι, επινόησε το οντολογικό επιχείρημα του Θεού καθώς μέσα από τις λογικές αιτίες (*rationes necessariae*) ανήγαγε τον Θεό ως τέλειο, άρα και αποδείκνυε την ύπαρξη Του. Αυτή του η φιλοσοφική σκέψη επηρέασε αργότερα τον Καρτέσιο στην ανάπτυξη του τρίτου οντολογικού επιχειρήματος περί αποδείξεως του Θεού, στον Οποίο αποδίδονται όλες οι τελειότητες, μία εκ των οποίων η ύπαρξη, άρα ο Θεός υπάρχει. Αυτή ήταν η προσέγγιση της δυτικής σκέψης στο μυστήριο του Θεού. Μία σκέψη απογυμνωμένη από τα πνευματικά και γεγυμνασμένα αισθητήρια του ανθρώπου της Ανατολής, εμβαπτισμένη στη λογική αναγκαιότητα της υπάρξεως του Θεού και στην αποδεικτική δια του λόγου.

Στην πατερική διδασκαλία και εν γένει στην παράδοση της Εκκλησίας της

ορθόδοξης Ανατολής τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά. Ο Θεός δεν αποδεικνύεται. Αν μπορούσε εξάλλου να αποδειχτεί δια του λόγου, θα ήταν ένας αισθησιοκρατικός Θεός και η αποκάλυψη θα έμοιαζε με ουτοπία. Τη στιγμή δε μάλιστα που η αποκάλυψη είναι η απόλυτη ένσαρκη κατάφαση Του στην ανθρωπότητα, την κτίση, την ιστορία. Αν ο Θεός ενέπιπτε σε λογικές αποδείξεις, θα αποτελούσε μέρος της κτίσης, μέρος της φύσεως των όντων, την οποία όμως, κι εδώ προσέξτε, ο ίδιος δημιούργησε.

Στην ορθόδοξη θεολογία η προσέγγιση του Θεού, η σχέση με τον Θεό και η βίωση της κοινωνίας αυτής δεν είναι εννοιοκρατική αλλά καρδιακή. Και αυτό συμποσώνει με τον καλύτερο τρόπο ο Ιωάννης Δαμασκηνός που θα μας πει πως «μόνοι δέ καθαροί την καρδίαν τον θεόν ὄψονται». Βέβαια ο Συμεών Νέος Θεολόγος «σκανδαλίζει» καθώς μιλώντας για την Ανάσταση σε ένα λόγο του σημειώνει πως «πολύ λίγοι όμως είναι αυτοί που τη βλέπουν καθαρά». Εξάλλου καταπώς συνεχίζει παρακάτω λέμε «*Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι*». Θα αναρωτηθεί κάποιος και θα πει: «*Βλέπετε η Ανάσταση;*». Ο ίδιος ιερός πατήρ στη συνέχεια των λόγων του εξηγεί πως αυτό συντελείται με τα «πνευματικά μάτια». Ενώ ο Θωμάς με τα μάτια του σώματος «ψηλαφήσας καί ἰδών, ὠμολόγησέ σε εἶναι Θεόν» (στιχηρό ιδιόμελο εσπερινού εορτής).

«Αυτή η έλλαμψη του Πνεύματος δεν είναι μόνο σαν μια αποκάλυψη νοημάτων και φωτισμός της χάρης, όπως είπαμε, αλλά είναι μια βέβαιη και αδιάκοπη έλλαμψη υποστατικού φωτός μέσα στις ψυχές. Ο Θεός που είπε να λάμψει φως από το σκοτάδι, Αυτός έλαμψε μέσα στις καρδιές μας... Επίσης και το φως που έλαμψε στον μακάριο Παύλο στο δρόμο της Δαμασκού(Πράξ. 9, 3), με το οποίο υψώθηκε ως τον τρίτο ουρανό και άκουσε αλάλητα μυστήρια, δεν ήταν κάποιος φωτισμός νοημάτων και γνώσεως· ήταν υποστατική μέσα στην ψυχή έλλαμψη της δυνάμεως του αγαθού Πνεύματος. Την υπερβολική λαμπρότητα αυτού του φωτός δεν μπόρεσαν ν' αντέξουν τα σαρκικά μάτια και τυφλώθηκαν(Πράξ. 9, 8). Με αυτό το φως αποκαλύπτεται κάθε γνώση και γνωστοποιείται αληθινά ο Θεός στην άξια και αγαπώμενη από Αυτόν ψυχή». (Μακαρίου Αιγυπτίου, Περί έλευθερίας νοός, Λόγος PG 34, 936D-937B).